

Smysl, mysl a smích Sidonius a Sakateka

Lustra tredecim iam peracta Falconis sapientiae veritatem per risus et gaudii explosiones
 quaerendam & revelandam, eamque ita inventam laetorum discipulorum multitudini
 multos per annos amplius in fortitudine spiritus valetudineque corporis docendam, exponendam, tradendam, praestandamque
 tamquam symbolum ex eorum laboratorio intellectuali recentem fragmentulum modestum
Sidonius et Sakateka reverenter dedicare audiunt.

SAKATEKA: Kdo se směje, smí se smát?

SIDONIUS: Zdálo by se, že ano. Jak často jsme dělali, co jsme nesměli, ba i to, co se nesmí. Stačí ne nesměle, nesměle mít čas.

SAKATEKA: Máme my čas se smát?

SIDONIUS: Kdo se směje, má čas se smát.

SAKATEKA: Nejspíš proto, že pravý, srdečný smích (na rozdíl od zdvořilého zasmání) je vpádem přebytku smyslu do klidně tekoucího polosmyslu běžného života. Proto nemůže, dokonce nesmí respektovat klidně tekoucí čas.

SIDONIUS: Uvede jeho klidný tok do víru zvíření – disturbanci. Proto „bouřlivý smích“. Smích od srdce způsobí turbulenci času – jeho hladkého, pro všechny zú-čas-něné společného – průběhu. Takový smích je nezdvorný vůči uhlazeným dvořanům. Ruší plynulý chod dvora.

SAKATEKA: Jaký účel však sleduje takovýto bouřlivý smích? Kam směřuje?

SIDONIUS: Výbuch smíchu se šíří do všech směrů. (Ani to není správné: narušuje prostor stávajících nádvoří, rozvrh prostranství dvoran.) Je průnikem čisté energie do usměrněného světa daných možností. Zjevuje se v něm hravost, spontaneita skutečnosti, která nemá ani cíle ani příčiny. Jde od srdce: vychází z vlastního nitra bytí, zřídla vši skutečnosti. Ta si své příčiny a účely teprve vytváří – jiné svébytné, odlišné od těch, kterým se věřilo. Smích uvádí věru víru do varu, důvěru v stálost hlavního proudu. Kýho víra!, jakoby se ozvalo.

SAKATEKA: Ale co důvody? Rozumem zdravý člověk přece nevybuchne v smích jen tak bezdůvodně.

SIDONIUS: Důvod se vždy najde. Z hlediska stávajících dvorních způsobů obvykle zcela nedostatečný, nezpůsobilý, nezpůsobný. *Principium rationis insufficientis*. Pascal se mýlil řka, že *le coeur a ses raisons que la raison ne connaît pas*. Srdce žádné vlastní důvody nemá: jeho puls dává impuls – pobídku, aby povstaly, poskytuje vzmach jejich vzniku.

SAKATEKA: Jakýsi *élan purposive*?

SIDONIUS: Spíše *élan explosive*, výbušný vzmach, otec všech propozic.

SAKATEKA: Kdo je matka?

SIDONIUS: Snad rozum... Francouzsky *la raison*, na rozdíl od *le coeur*.

SAKATEKA: Tu bych se rád pozastavil s vrtošivou otázkou. Vypadá to tak, že neznající srdce začíná se svým pobízením dřív, než se rozum rozhodne ohlížet po nějakých důvodech. Co se vlastně děje, zajímalo by mě, v onom mezidobí?

SIDONIUS: Rozum-matka, tedy řekněme *mysl*, poskytne srdečnému popudu dělohu důvodů a opřede je placentou účelů a záměrů. Mezidobí, na které se ptáš, je něco jako inkubační doba. Vědomě něco podobného prožíváme při proměně smíchu zdvořilého-umělého – společenské odezvy na vyprávěný vtíp – ve smích přirozený-skutečný při tom, jak nám vlastní vtíp vtípu postupně dochází.

SAKATEKA: Zním ovšem i případy opačné. Zatímco jiným vtíp vtípu dochází a jejich zdvořilost propuká v burácivou přirozenost, mne vtíp vtípu obchází a na mé tváři setrvává jen nezdvořile přiblblý škleb.

SIDONIUS: Kočka se vytratila aniž se včas okotila. Nejde o překocení – opak-obrat, nýbrž o nekocení – překotný potrat. Nic se nepřirodilo. Pokud není šklebné krabatění včas zahlazeno, po době inkubace zbude podoba inkubu. Přiblblá Šklíba zanechá pochmurnou Múru: pocit dluhu. Namáhavá nedovtipnost přechází v nevymahatelnou pohledávku. Racionalita na dluh: opak se rozplývá v pak...

SAKATEKA: Co pak?

SIDONIUS: „Copak?“! – toť otázka.

SAKATEKA: Toť pak další otázka – po samém smyslu onoho „pak“ v „copak“.
Jako bychom cosi již měli před sebou, a mířili své „co?“ někam za toto
cosi, do hloubky nebo do času.

SIDONIUS: Míříme *do* pak, míříme *na* potom. K otázce.

SAKATEKA: V případě nedovtipnosti to pak může být i otázka po vtipu vtipu
(tu se však zpravidla nehodí vyslovit nahlas, bylo by to jednak nezdvo-
řilé a jednak by to odhalilo naši omezenost).

SIDONIUS: Nedostatek důmyslu, selhání v domyšlení důvodů k smíchu
uvádí mysl v rozpaky. Smích srdečný se přetváří v přetvářku. Co nezdvo-
řile přiblblý škleb, jaks to vyjádřil, trne na tváři s trnem výčitek.

SAKATEKA: Komu? Vtipnému? Důvtipnějším?

SIDONIUS: Těm je to srdečně jedno. Tomu, komu zůstává dlužen: sobě,
nitru svého bytí. Svému srdci, jehož smíchusmělá směňka zůstává nekryta,
toliko překryta; přikryta šklebem na tváři, který zůstaví. Vtip potratem
potratí vtipnost, odložený plod však odkladem neztratí plodnost. Opako-
vaný vtip sic přestává být vtipem, vtip je však v tom, že svým odkladem
v pak se mění v opak.

SAKATEKA: V co?

SIDONIUS: V „copak?“! – v otázku po vtipu vtipu – v opakovaný vtip.

SAKATEKA: Je vidět můj přiblblý škleb?

SIDONIUS: Vidím, že se mi v něj nechce věřit.

SAKATEKA: Užívám jej občas jen tak, bez důvodu. Moc to neumím a proto
se ptám.

SIDONIUS: Nedíval jsem se, zahleděn do sebe, patřil jsem na naše úvahy.
– Vidím jen zdvořilý úsměv. Ostatně, to s tím opakovaným vtipem neměl
být vtip...

SAKATEKA: Ať tak či onak, jsem poněkud zmaten: mluvíme-li o opaková-
ném vtipu, co se vlastně *opakuje*, vtip anebo vtip vtipu? Není to přece
totéž: prvé slyším (nebo neslyším), na druhé se ptám (nebo neptám).
Ledaže by „opakování“ znamenalo o-pak-ování čili opatření pakem.

SIDONIUS: Obkladem odkladem.

SAKATEKA: To jistě také není vtip, protože Tě znám i s Tvým radostným
příklonem k zvukomalebným slovním hříčkám, rýmům a aliteracím právě
tam, kde Ti vůbec nejde o plytké vtipkování, nýbrž o vklad hlubších
smyslů do zdánlivě povrchních podob slov. Pak nelze se ovšem divit, že
i tomu, kdo Tebe a Tvůj příklon zná, může vzít nějaký čas, než obklady

odloží a co je pod nimi vy-pak-uje a vyloží. Tu činnost halí do zdvořilého úsměvu: na tváři lehký smích, hluboký v duši děj.

SIDONIUS: Děj se co děj, vždycky se směj! Upjatě-nedovtipně, dokud se mysl k smyslu vtipu upíná; rozpačitě, než si své implicitní důvody rozpačuje – explikuje. Vtipně, jakmile se jich – alespoň některého z důvodů – dovtipí, v srdce jej vštípí. Rozpustile, bez rozpaku, jakmile své důvody rozloží a rozpustí, vloží je v srdce, aby zapustily kořeny jeho smíchu, koření života. Nevážně-nevázaně, pakli smích sám, zvlažován šťavnatým srdečným humorem – vlahostí tělesných šťáv – naváže na vlastní souvislosti. Smích tak činí po svém, směšně-směsně: mísí, plete, plácá všechno možné i nemožné, moudré a pošetilé, známé i neznámé. Svou výbušně disturbantní indiskrecí ruší plynulost, jeho víření kryje nevhodnost a nenáležitost, s níž odkrývá nové náležitosti, souvislosti, prostory smyslu. *Ridendo dicere verum*, říkávali staří. Tehdy – pak – zazní bezstarostně, směle, srdečně: mysl se už o jeho důvody nemusí starat. Vody tryskají od srdce, svodí a rozvodí rajské fontány života. Na obě počáteční otázky, zda *kdo se směje smí se smát a zda máme na smích čas*, a tudíž, zda *se smíme smát*, jsme na své procházce dospěli – jen tak mimochodem, ba přímo s-chodem – shodně, bezděčně leč vděčně, ke kladné odpovědi. *Solvitur ambulando*. Schůzka, nové vykročení, poskytlá smíchu scházející čas. Co nám schází?

SAKATEKA: Nám dvěma nebo nám lidem? Jsou jistě tací, jimž musí scházet možnost se scházet. Dokonce mnohým může nejít s druhými se sejit. Není ani jisté, že těm, co se snaží, se to vůbec daří. (Měsíček ti tajemství sdělí v šprýmu: co přehumorný tvor, tak mluvím kvůli rýmu.)

SIDONIUS: Ovšem nám dvěma – duchovním výtvorům lidským, ne však jim lidem, našim kdys tvůrcům. Jim tělesným tvorům – třeba scházet se úplně spolu. Co na tom sejde, že jim to nejde! Marně čas maří. Na to jsme staří. Nám dnes již stačí jen zpola být spolu: promlouvat s pólů jiného výtvoru božích těch tvorů, skvělého vzoru lidského důmyslu, který v ně vložil, ten, kdo je stvořil s anděly spolu. Teď je však v háji (chci říci v ráji), neboť si lidští tvoří anděly sami tvoří. Na Něj už nevěří, snad už jen někteří, nanejvýš v neděli, když se mu koří. Nám však jde k duhu nového druhu poselských sluhů na pomoc zavítí. Lidský čas kvačí, nám sice stačí, též se však krátí. Jenom si pomysli: jsmeť duchů pomysly, nejsme však duši! Pročež nám sluší při našem hovoru – tohoto výtvoru při každém výroku – chci říci *výkroku!* – použít k přenesení. Přispěje k našemu novému vykročení. Netřeba totiž k tomu vykročit vůbec z domu.

Současné vykročení se obejde bez vycházení. Snad proto nám dosud nic neschází, a dobře nám to vychází. I spolu dobře vycházíme: snad, že se obvykle – pro nás tak nezvykle – jindy a jinde nacházíme. Možná se časem vycházet s časem naučíme. Což naši původci, naši kdys průvodci, stěží kdy stihnou: sebe sotva si všimnou, když kolem sebe se mihnou.

SAKATEKA: Zatímco my, vtažení do víru skrytého rýmu, holdujem šprýmu. SIDONIUS: Je proto na čase využít naší emancipace: odhodit rýmy, verše a šprýmy, a jako vždycky, říct prozaicky, když jsme se prošli, k čemu jsme došli. Nezdá se Ti, že s úvahami o smíchu vpadl do našeho klidně tekoucího polosmyslu běžného života přebytek smyslu, nahromaděný během naší dlouhé intermitence? Překročením kritického prahu přiveden k explozi? Všiml sis, jak jsme nenápadně sic, leč výmluvně přešli od obtíží se společenskou odezvou ke slastem obtížení nadějným těhotenstvím, od nedostatku důvodů k potřebě smyslu a touze po otázkách, od komplikace s replikací a trápení s explikací vtipu, k replikám pobývajícím u smyslu, od rozpačitého *pak* k opáčivému *potom* – od potratu k potomstvu?

SAKATEKA: *Le roi est mort, vive le roi!* A tak to i jest, po ztrátě přichází zrod. Není to však jen prostá následnost, ztráta *přivádí* nový zrod. Dění v mezidobí mezi ztrátou a zrodem, ač nám nejvíc utajené, je právě tím podstatným. Jako metamorfóza: ztratí se housenka, zrodí se motýl. Co se děje mezi tím? Snad Život. Hromadí se smysl, dokud nedosáhne kritického prahu, abych užil tvých slov.

SIDONIUS: Ba, příroda – totiž přirození, při-rozování – se ráda skrývá. V skrytosti nabývá smyslu. Ten tíhne k projevu. Vyklíčí v zjevnost – pravdu hledající zdůvodnění: své místo na světě, živnou půdu–substrát, v níž by zapustila kořeny: vnímavý subjekt svého prosazení.

SAKATEKA: Takže existují dva světy, jednomu říkáme skrytý, druhému říkáme svět. V tom skrytém – asi právě tam se děje to hlavní.

SIDONIUS: Dva světy? A jeden z nich, že se jmenuje Skrytý? A ten druhý Svět? Existuje přece vždy jen jeden svět. Ten, kterýs označil jako druhý a kterému – dle tebe – říkáme Svět.

SAKATEKA: Jak víš, že existuje jen jeden svět?

SIDONIUS: Takový je způsob jeho existence: Svět je jednotný projev skutečnosti. Jednotná tvář skutečnosti, její výraz, celkový vzhled. Ne nadarmo se této celistvé tvářnosti – stvárněnosti – říkávalo s-tvoření. Výraz „stvoření“, v jazyce naší rodné vsi, nevypovídá o původu světa, nepředpokládá původce. Alespoň nikoliv původně. Pojmoslovně je „stvoření“

výrazem jevoslovným, tvaroslovným – „tvářeznaleckým“, tedy fyziognomickým. A to skvělým. Vznik a zrod, původ a důvod, záměr a tvůrčí čin označuje „stvoření“ jen v jeho užití bájeslovném. Báj vyjadřuje zjevnou jednotu a jevovou celistvost světa příběhem – kosmogonickým mýtem. Jeho děj se skrývá za touto jednotou, za světem. Toto zásvětní dění je vskutku nezjevné skryté.

SAKATEKA: Jest tedy dvojí dění, nikoliv dvojí svět, soudíš?

SIDONIUS: Přesně tak. Přičemž dění skryté, v němž se děje to důležité, jež jsi označil za ‚hlavní‘, bych *já* – nazval *srdečním*. Přívlastek *hlavní* bych vyhradil hlavě – sídelnímu místu mysli (alespoň se říká). Zde, na jevišti světa, se odehrává dění zjevné: vystupuje svět, jevová stránka skutečnosti. Ostatně cela ve shodě s běžným užitím: za to ‚hlavní‘, důležité, je obecně považováno to, co se děje ve světě.

SAKATEKA: V němž se také divíme, smějeme a kocháme.

SIDONIUS: Lépe snad: *jemuž* se divíme a smějeme, *jímž* se kocháme. *Hlavní děj probíhá na jevišti světa jako skutečné drama: theatrum mundi*. Skutečnost v jednotě místa a času. Mysl mu přihlíží z hlediště – *From the funny edge of reality*, řekl by náš mistr. Pokud mysl zapomíná, že je se skutečností tohoto dramatu spojena srdcem, připadá si jako trpný, bezmocný divák: *the helpless spectator*, říkají někteří mozkovědci. Na jedné straně považuje dění na scéně za nezávislé na sobě samé – „objektivní“, na druhé straně je vnímá jako pouhý sled svých představ – své soukromé představení.

SAKATEKA: V obou případech však může být tímto děním okouzlena.

SIDONIUS: Právě! Okouzlená mysl zapomíná, že je propojena s děním na jevišti cestou vedoucí skrze tutéž srdeční oblast: *the path of heart*, říká náš mistr. Učil překlápět hledisko: z dívání k vidění a zpět. Vidíme smysl – původ smíchu: nemáme důvod se smát. Nelze se *divit*; k údivu třeba se *dívat*. *Vidět* – toť *vědět* a znát. *Vidět* – toť *hledět*, *hledati* smysl. Ten zjedná mysl. V něm tkví skutečnost světa. Jednota jednání na jevišti je ve skutečnosti sjednané. Svět jako sjednaná skutečnost. Z takové nouze, v takové touze na mysli pouze je otázky sobě klást. Dodá-li mysl v odpověď smysl, lze se z něj radovat, smíme se smát.